

תוכן עניינים

7 מבוא
9 ציונים בדרך אל שבע השנים המאושרות

שבע שנים

13 מגמות ובעיות
15 המשימה – עליה המונית
16 שיכון וסלילה
18 תעסוקה
20 הכשרה מקצועית
22 חקיקת עבודה – בטחון סוציאלי
27 חוקי עבודה
28 מה המריץ את חקיקת העבודה

נספח

 הרצאת שרת העבודה הגב' גולדה מאירסון
33 על בעיות התעסוקה

מ ב א

עם מתחנך על גיבוריו. מופת חייהם, הגותם ומעשים שעשו בתחומי חיים שונים מן הדין שייזכרו לדורות. סיפור חייה ומנהיגותה של גולדה מאיר, מגיבורות דור התחיה של העם היהודי, יכול להיחשב כמעט בכל פרק מפרקיו לאחד מסיפורי המופת של ההגשמה החלוצית ברור המהפכה והתחיה של העתיק והמיוסר בעמי העולם. ראוי להכיר סיפור חיים זה על כל עומק האמונה, הדבקות הרעיונית והנמרצות הפעילה שליוו אשה זו כל שנות חייה ולשאוב ממנו אמונה בצדקת הדרך ורצון להיות שותף להגשמת עצמאותו, בטחונו ורווחתו של עם ישראל בארצו ולקיים בה חברת מופת.

יש בסיפור חייה של גולדה מאיר מגילויי השיא של תרומת האשה החלוצה בעלילת ההגשמה הציונית. חייה של החלוצה בתוך הברידות, הדלות, הסכנות והמחסור, שהיו אז מנת חלקו של הרור, היו קשים הרבה יותר מחייו של החלוץ-הגבר וסבלן וקרבנן גדול יותר. אף-על-פי-כן, לא זכתה עוד עלילת ההגשמה של האשה היהודיה בתולדות בניין הארץ, לביטוי ראוי ובדרך כלל רואים בה סיפור-לוואי למעשה הגברים. ואכן, מעטות הן בתולדות האומה הנשים שזכו לתהילה היסטורית. כאשר קשר דוד בן-גוריון, ראש ממשלתה הראשון של מדינת ישראל ובכיר מנהיגיו של דור ההגשה, את עלילת חייה של גולדה מאיר לעלילת הגבורה ועמדו נגד מזימות הפלישתים להכניעם ולרשתם, היה בדבריו משהו מתיקון המעוות ביחסו של העם לבנותיו. משהו ולא תיקון מושלם.

חייה הם סיפור של אתגר, סיפור על אשה שהגיעה למעמד רם שלכמותו הגיעו רק נשים מעטות בעולם. היא ידעה לעמוד בשער באומץ-לב, להתייצב לפני מלכים, נשיאים וראשי ממשלות, ליטול חלק בוועידות ופגישות אין-ספור עם גדולים בעשייה המדינית, בהגות, במדע ובאמנות, מהם שהסכימה עמם ומהם שחלקה על עמדותיהם. היא לא ויתרה על מה שלפי מיטב אמונתה הן זכויות היסוד של העם שבתוכו חיה וממנו שאבה את כוחה גם כשנפל בגורלה, בהיותה כבר ראש ממשלה, לעמוד באחת המלחמות הקשות שידעה מדינת ישראל, היא מלחמת "יום הכיפורים" תשל"ד, שכללות הכל הנחילה גם היא נצחון צבאי מרשים לכושר ההגנה הישראלי.

פרק מיוחד בתוך 60 שנות פעילותה של גולדה מאיר בארץ הן שבע שנות כהונתה כשרת העבודה בממשלתה הנבחרת הראשונה של מדינת ישראל. היא עצמה אמרה כי היו אלה "השנים המספקות והמאושרות בחייה". והיו אלה, ללא ספק, גם שבע השנים הגדולות בחייהם של אלה שזכו לעבוד במחיצתה. הפרק על "שבע השנים המאושרות", כפי שיובא בסקירה זו, איננו סיפורה של גולדה, אלא סיפור של גולדה מפי מי שראה והכיר שנים אלה ואף ניסה, כמיטב יכולתו, לתעד חלק מהן בגליונותיו של "ירחון העבודה והביטוח הלאומי" בשנים שפעל במחיצתה. יש בפרק זה מכל מרכיבי הדמות שהורשה גולדה להיסטוריה של הישוב והמדינה באותן השנים הסוערות ומכל ששאפה לתרום לעיצוב דפוסי החברה החדשה שהעם היהודי בונה בארץ אבותיו.

ציונים בדרך אל שבע השנים המאושרות

את נתיב החיים שהוביל מקייב שבאוקראינה, דרך מילוקוי שבארצות-הברית, אל כהונת שרת העבודה בממשלת ישראל הנבחרת הראשונה בחודש ינואר 1949 עשתה גולדה, בת למשפחת נגר עני, במשך קרוב ל-50 שנה. בילדותה ראתה גולדה בעיניה פוגרום ביהודים חסרי ישע, שהשאיר בה את רישומו כל ימיה. שנות נעוריה עברו עליה במילוקוי שבמדינת ויסקונסין בארצות-הברית, לשם היגרה המשפחה כשגולדה היתה בת שמונה, בגל ההגירה הגדולה לאמריקה שפקד את יהודי מזרח אירופה. היה זה לאחר הפוגרומים ששטפו את ישובי היהודים ברוסיה בעידודה של ממשלת הצאר לאחר מהפכת 1905.

לאחר מסע קשה ומפרך וחבלי קליטה, פרנסה ולשון קשים, מתחילה המשפחה לבנות חיים חדשים ב"ארץ האפשרויות הכלתי מוגבלות" ולהשתלב שם בחיי הקהילה היהודית במילוקוי. עם תום לימודיה בבית-הספר הרגיל, לומדת גולדה בסמינר למורים, קונה השכלה ולומדת להעריך ולכבד את ערכיה של הדמוקרטיה הגדולה – החירות האישית והרעיונית, חופש הביטוי וחופש הבחירה, האפשרות הניתנת לכל אדם להיות באמונתו, לקיים את מסורתו ולתרום לקידומה ולרווחתה של האומה כולה. נכסי רוח אלה ליוו את גולדה כל ימיה.

גולדה קושרת קשרים רעיוניים עם התנועה הציונית-סוציאליסטית. בין מנהיגיה היה הוגה הדעות נחמן סירקין, שהיה ממעצביו של הסוציאליזם ההומאני במתכונתו הציונית. הוא גיבש מעין תכנית כיצר לבנות מן היסוד את ארץ-ישראל, מולדתו ההיסטורית של העם היהודי, כמדינת מופת חברתית. השפעה רבה על הכיוון הציוני-סוציאליסטי של גולדה נודעה גם לאחותה הבכירה שינה, שנכבשה אף היא לחזון המהפכה הלאומית-חברתית של העם היהודי.

הנערה הצעירה והדינמית משתלבת בפעילות הציבורית בנוער ובחוגים רחבים יותר, נוטלת חלק בדיונים על שאלות השעה המנסרות בחללה של הקהילה היהודית המשופעת בבעיות קליטה ועזרה למהגרים ובעיות הנוער המחפש את עתידו. גולדה פוגשת את מי שעתיד להיות בעלה, מוריס מאירסון, איש אוהב ספר וחובב מוסיקה, והשניים מתחתנים בהיות גולדה בת 19. לאחר נישואיה, מסיקה גולדה מסקנות מעשיות משייכותה הרעיונית לציונות הסוציאליסטית ומחליטה לעלות לארץ. היו להחלטה זו גם מאיצים היסטוריים. הצהרת בלפור, שניתנה ב-2 בנובמבר 1917, בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה, והבטיחה הקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ-ישראל, נכנסה עתה להילוך מעשי בעקבות השתתפותם של גדודים עבריים, בהם גם מתגייסים יהודים בארה"ב, בכיבוש הארץ לימין צבאות בריטניה הגדולה. האישור הבין-לאומי להבטחה הכלולה בהצהרת בלפור ומסירת המנדט למימוש החלטה זו לידי בריטניה כבר נראו באופק (המנדט אושר בשנת 1922). העם היהודי, ובעיקר הנוער היהודי, נקרא למלא את תחושת ימות המשיח בתוכן ממשי, כלומר בעלייתם של יהודים רבים ככל האפשר, והעליה השלישית פורצת ללא הגבלות. אז עוד לא היה צורך בסרטיפיקטים.

בארצות-הברית הבשילה התפתחותה הרעיונית של גולדה בד בבד עם תחושת המחויבות האישית העמוקה, ולאורך כל הדרך היתה השלמה מופלאה בין ה"ביוגרפיה" שלה לבין כל התפקידים והשליחויות שקיבלה על עצמה ב-80 שנות חייה. היתה זו ההכרה הפנימית השלמה בצדקת מטרותיה וזרכה של הציונות כצורך קיום לאומי וכצדק היסטורי.

בשנת עלייתה של גולדה לארץ, בראשיתה של העליה השלישית, 40 שנה לאחר הקמת המושבות הראשונות, מנתה אוכלוסיית ארץ-ישראל ההיסטורית משני עברי הירדן כ-700 אלף נפש. מספר היהודים היה כ-80 אלף. הארץ היתה שוממת ברובה, זרועת ביצות וחולת קדחת, ובה חולות נודדים וטרשים ורוב שטחיה לא היו מעובדים. ארץ-ישראל היתה מחוץ נידח באימפריה העות'מאנית עד שנכבשה על-ידי בריטניה ב-1918 וכל המזרח התיכון כולו, על מרחביו העצומים, נהרסו וואוצרותיו הסמויים עדיין, מנה רק כ-40 מיליון נפש והיה בו מקום להגשים את שאיפות עמי ערב והעם היהודי גם יחד. הזכות לעלות ולהתיישב, לגאול קרקעות ולבנות, שהיתה מיסודות הקיום והתקווה של העם היהודי, קיבלה עתה הכרה בין-לאומית.

עם מסירת המנדט לבריטניה ומינויו של נציב עליון יהודי מטעמה לממש את הצהרת בלפור. ב-1921 עולה הזוג הצעיר לארץ-ישראל בהשפעתה של גולדה, והשניים מצטרפים לקבוצת מרחביה שבעמק יזרעאל. העקרון המנחה של הגשמה עצמית מתקיים במלוא משמעותו. דרך ההגשמה העצמית הזאת, חרף הפיתויים של אמריקה, היתה אתגר גדול יותר מדרכס של אלה שלא עברו בחייהם את האתגר האמריקני. לדעת שלא להיכנע לפיתויים ולהיות תמיד גאה וזקוף קומה – תכונות אלה של גולדה – ניוונו בלי ספק מן התחנה האמריקנית בחייה והיו מעין הוכחה, שהנה לא רק אמריקה היא ארץ הבונה את עצמה כדי להיות שונה מזו שהכירו המהגרים בעולם הישן. גם בארץ-ישראל שואפת תנועת הפועלים הציונית-סוציאליסטית לבנות חברה של אנשים שווים לפי החוק בזכויותיהם ובחובותיהם, חברה יוצרת ובונה ומשחררת מתסביכים, פתוחה לדעות שונות, אך גם נזהרת מהרפתקנות תלושה מן המציאות. היו אלה סגולות של אישיות לוחמת, שעוררה לא פעם חששות בקרב יהודים, אך גם הערצה, והיתה גם מזבנת הרבה יותר לגויים.

בחדר האוכל שבמרחביה רקדו חלוצים את ה"הורה" ההיסטורית, אך בזכות הפטיפון והתקליטים שהוזג הביא מאמריקה שמעו גם מוסיקה קלאסית. שנות מרחביה היו לגולדה שנות עבודה לבול ובגן הירק. היא לא זלזה גם בעבודת המטבח, שהי – כפי שהיתה חוזרת ומסבירה – להאכיל את החברים זה לא מכובד פחות מאשר להאכיל את הפרות. אבל גולדה ובעלה נאלצו לעזוב את הקיבוץ מפאת מצב בריאותו הלקוי של מאירסון, ועברו עליהם עוד חמש שנים של עבודה וחוסר עבודה חליפות – לעתים עד מחסור בירושלים ובתל-אביב.

בתל-אביב עבדה גולדה כקופאית במשרד לעבודות ציבוריות של ההסתדרות (שהיה לאחר מכן ל"סולל בונה"). העבודה ב"קופה" היתה מפגש לא קל עם הפועלים הבאים לקבל את שכרם, והשכר בימים ההם מפרנס בקושי ולא תמיד הוא מצוי. המשפחה עוברת לירושלים ועם הולדת הבן הבכור, מנחם, מפסיקה גולדה לעבוד ובעלה מתחיל לעבוד כמנהל חשבונות ב"סולל בונה". כעבור שנה וחצי נולדה הבת שרה. המשפחה גרה בשני הדירים קטנים והשירותים פרימיטיביים כבימים ההם. הפרנסה קשה, לעתים משכירים חדר אחד, וכדי שיהיה אפשר לשלוח את מנחם לגן, מקבלת גולדה על עצמה לכבס את כביסת גן הילדים ובדרך זו היא משלמת את שכר הלימוד. אבל גם התנאים החומריים הקשים ותנאי המגורים העלובים לא מנעו מגולדה את המעורבות הפעילה בחיי התנועה וציבור הפועלים והדרך מובילה לתפקיד תנועתי רב חשיבות. שבע שנים לאחר עלייתה ארצה, בשנת השלושים לחייה, נקראת גולדה, שהצמרת התנועתית וההסתדרותית לומדת להכיר את סגולותיה, לשמש בתפקיד של מזכירת מועצת הפועלות.

תנועת הפועלות היתה גורם רב חשיבות בבנייה הארגונית והרעיונית של תנועת העבודה בישראל. הפועלות החלוצות היו שותפות למעשה החלוצי, בעלות זכות דעה ובחירה בחיים הדמוקרטיים בתנועה ובישוב. תנועת העבודה מחוללת תמורה במעמדה המקופח של האשה היהודיה הן בתחום העיסוקים והזכויות –

לרבות הזכות לבחור ולהיבחר למוסדות ציבור והנהגה – והן במעמד האשה במשפחה. עם התמנותה של גולדה כמזכירת מועצת הפועלות, בשנת 1928, נפתחת לפניה דרך רחבה וארוכה לפעילות תנועתית-ציבורית ענפה וניתנת לה האפשרות לפתח את יכולתה הארגונית והאידיאולוגית ואת כשרונה להסביר מטרות ובעיות, להתמודד עם מתנגדים, להתגבר על מכשולים ולהשתלב במרוצת השנים בהנהגת התנועה, ההסתדרות, הישוב והמדינה. בהנהגה זו היו גדולי ההגות, העשייה החלוצית והמאבק הפוליטי והבטחוני ב"דור המייסדים" של מדינת ישראל, שהוא בעיקרו גם דור המחנכים לערכי תנועת העבודה ומעצבי תכניה. גולדה משתלבת בתוך ההנהגה גם כשליחת מועצת הפועלות ל"תנועת הנשים החלוצות" בארה"ב, ולאחר זאת בתפקידים שונים בוועד הפועל של ההסתדרות, לרבות עיסוק בבעיות של איגוד מקצועי, יחסי עבודה, חוסר עבודה, עזרה הדדית. פעילותה בתחומים אלה שימשה מעין הכשרה לתפקידים שמילאה כעבור שנים כשרת העבודה. בעבודה זו מתגבשות העמדות והדעות, מתחשל כוח ההתמודדות, נרקמים יחסים אישיים בקרב חברי הנהגה וכן יחסי המנהיג והעם.

החל ב-1940 מרכוזת גולדה את הפעילות המדינית של ההסתדרות, שנכללו בה מאבקים על עליה והצלת יהודים. היא גם מייצגת את ההסתדרות בפני שלטונות המנדט הבריטי. עם השניים, וביתר שאת מאז מאורעות 1936, גברה ההסתייגות של השלטון הבריטי מן הישוב היהודי והפכה להתנגדות פעילה להמשך התפתחותו של הבית הלאומי. נגורו גזירות קשות שצמצמו את העליה, הגבילו את קניית הקרקעות והקשו על ההתיישבות היהודית, אף שממשלת המנדט הבטיחה קצת אמצעים לשמירת הקיים, להגנה העצמית, ואף אושרה הקמת משטרת נוטרים. ביוני 1946, ב"שבת השחורה", עצרו הבריטים את רוב מנהיגי התנועה הציונית והישוב, ובכללם ראש המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית משה שרת, וכלאום במחנה מעצר

כדי לדכא את גילויי ההתנגדות של הישוב לגזירות. על גולדה הוטל אז למלא את מקומו של משה שרת בהנהלת הסוכנות. מעשי השלטון הבריטי הוכיחו כי למעשה נכנעה ממשלת בריטניה לתביעות הערבים לבטל את ההתחייבות שקיבלה על עצמה במנדט – לממש את הצהרת בלפור.

20 שנה עברו מאז קיבלה על עצמה גולדה את תפקיד מזכירת מועצת הפועלות עד להחלטת עצרת האומות המאוחדות מכ"ט בנובמבר 1947 על חלוקת ארץ-ישראל לשתי מדינות, יהודית וערבית. בשנים אלה עברו על הישוב היהודי תלאות. התרחשו מאורעות תרפ"ט (1929), שעלו בקרבנות רבים וחסלו את הקיום היהודי רב הדורות בחברון, גרמו הרס וקרבנות רבים בצפת, בירושלים ובמקומות אחרים וחשפו את חולשת ההתגוננות היהודית. התפתחויות אלה הניעו את הנהגת הישוב למפנה משמעותי בבניין כוח המגן היהודי. היתה התפרצות דמים בשנת תרצ"ג (1933). ובעולם הגדול – אתיפיה נכבשה על-ידי האיטלקים, שהיו נתונים אז במשטר פאשיסטי-רודני; בגרמניה עלו הנאצים לשלטון, הנהיגו את חוקי הגזע, ואת מדיניותם האנטישמית הפרועה. יהודי גרמניה ניסו להימלט ורבים מהם עלו לארץ-ישראל. ב-1936 פורצים מאורעות דמים בארץ, הנמשכים עד פרוץ מלחמת העולם השנייה בסתיו 1939.

במאורעות אלה כבר הפגין הישוב היערכות בטחונית מקיפה, מאורגנת ופעילה ואף גלויה במידה רבה. בשנים אלה, תוך כדי מאורעות הרמים, התפרשה התיישבות חדשה באזורים חדשים, בעיקר בשיטת "חומה ומגדל", ונגאלו קרקעות, נבנה כוחו הצבאי של הישוב – במסגרות ההגנה, באמצעות חיל הנוטרים וגם במסגרות "פורשות".

פרצה מלחמת העולם השנייה. בארץ היה גיוס נרחב לצבא הבריטי והוקם הפלמ"ח: החלה להתברר שואת יהודי אירופה. ההנהגה הערבית הקיצונית קשרה מעין ברית עם הצורר הנאצי, ואף אילצה את ממשלת המנדט ללכת לקראת התביעות של ה"התנגדות הערבית". ממשלת בריטניה פרסמה את ה"ספר הלבן" להגבלת גידולו והתרחבותו של הבית הלאומי. הישוב בארץ התמרד בדרכים פוליטיות ואף צבאיות, ארגן עליה בלתי ליגאלית, התיישב במקומות שנאסרו להתיישבות יהודית. היו גם פעולות של מרי גלוי. נתמנו ועדות חקירה וועדות פוליטיות כדי לפתור את הבעיות וכך עד להחלטה לחלק את הארץ לשתי מדינות ועד להחלטת בריטניה לוותר על שלטונה בארץ – בידיעה ברורה שיציאתה תחולל התנגשות דמים מכרעת בין הישוב היהודי המתגונן לבין הערבים, שיצאו למלחמה להשמירו.

תוך כדי התלאות והמאורעות שרדפו את הישוב היהודי באותן 20 השנים, גדל הישוב מ-180.000 יהודים בשנת תרפ"ט ל-650.000 בשנת תש"ח. היתה קודם כל עליה ליגאלית, לפי סרטיפיקטים שהוציאה ממשלת המנדט. אבל בזה חלו תנודות; סרטיפיקטים רבים ניתנו עם עליית היטלר לשלטון בגרמניה, כדי להציל יהודים שגזרו עליהם נידוי ורכושם נשרד. אבל לאחר פרוץ מאורעות תרצ"ו, עם מדיניות ההתפרצות לערבים של ממשלת בריטניה, צומצם בהרבה מספר הסרטיפיקטים. בעקבות זאת הורחבה העליה הבלתי ליגאלית, כלומר ההעפלה, בים וביבשה, בנתיבים סמויים ואף בפריצות נועזות של ספינות מעפילים אל חופי הארץ. נוספו ישובים רבים במרחבי הארץ, קיבוצים מושבים ומושבות. העיר תל-אביב גדלה מאד, וכן גם חיפה וירושלים. גדל והתרחב המשק החקלאי והתפתחו מאד גם התעשייה והמלאכה, לרבות בשנות מלחמת העולם השנייה, כשאספקת ציוד ומצרכים מקומיים לצבא הבריטי נדרשה מאד. לישוב היהודי נפתח גם נתיב ימי עם סגירת נמל יפו בפני יהודים, משהותרה פריקה וטעינה של מטענים בחוף תל-אביב. הגיוס הנרחב ליחידות היהודיות הכשיר גם כוח צבאי מאורגן ומאומן, שבמקביל ליחידות הפלמ"ח וההגנה המרחבית הבטיחו למעשה את הפוטנציאל המגנני של הישוב.

כל ההתפתחות המסועפת הזאת, שניתן להצביע עליה כאן רק בראשי פרקים, פתחה גם לפני גולדה מאיר מרחב פעולה גדול בתחומים רבים ושונים כשותפה מלאה בצמרת ההנהגה הלאומית שדנה והכריעה בבעיות הגורליות בחיי הישוב וההסתדרות. הנהגה זו הנחתה את מדיניות הבטחון וההתגוננות הפעילה, את המדיניות כלפי שלטונות המנדט, את יחסי החוץ ובעיות העם היהודי ואת המדיניות החברתית והמשקית. היו בשנים אלה גם בעיות של מאבק מקצועי ויחסי עבודה וזכויות האשה והנוער, והיו בעיות של עוני ושל אבטלה והפעלת תעסוקה למחסוריה ותמיד על סדר היום הבעיה הערבית. פעילותה של גולדה בכל התחומים הללו שימשה הכשרה מועילה לתפקידים הממלכתיים שהופקדו בידיה לאחר קום המדינה, והגדול והכבד אולי מכולם במשמעותו הציונית הפשוטה – הוא התפקיד שמילאה בקליטת העלייה ההמונית בשנים הראשונות להקמת המדינה.

במשך שנים מילאה גולדה תפקיד מרכזי בשליחת התנועה אל היהודים בתפוצות, כדי להגביר את זיקתם הרעיונית והחומרית אל המפעל הציוני. לימים, עם החלטת האו"ם בכ"ט בנובמבר 1947 על חלוקת ארץ-ישראל והקמת מדינה לישראל והודעת מדינות ערב שהן תצאנה למלחמה כדי למנוע את הקמת

המדינה היהודית ולחסל למעשה את הישוב, מילאה גולדה שליחות היסטורית כאשר יצאה לערוך מגבית למימון הרכש וההוצאות האחרות שיירשו לסיכול המזימה של ההתנגדות הערבית. בשליחות הזאת אל יהודי ארצות-הברית היא הצליחה להשיג פי שניים מן הסכום שהוקצב ופי חמישה מן הסכום שהעריכו כי יהיה אפשר לגייס באותה "מגבית חירום". ערכה ההיסטורי של השליחות הזאת מצא את ביטויו בדברים שאמר אז דוד בן-גוריון, כי "בתולדות ישראל עוד יסופר על אשה אחת שהשיגה את הכסף להושיע את המדינה בראשית דרכה". הסיפור אכן רשום בתולדות מדינת ישראל.

ורשום בתולדות הישוב והמדינה איך ייצגה גולדה את ענייני העם בפני נשיאים, ראשי ממשלות, שרים, שגרירים, כוהני דתות ומנהיגי מפלגות ברחבי העולם, במזרח ובמערב, באסיה ובאפריקה, בארגון האומות המאוחדות, בארגון העבודה הבינלאומי, באינטרציונל הסוציאליסטי, בכנסים בינלאומיים למיניהם, בוועידות של ארגוני נשים ובפני קהילות היהודים ברחבי התפוצות ואיך עמדה על זכות היהודים לעלות לארץ-ישראל ועל זכותם להגנה עצמית; איך הציגה היא את ההגנה, הנשק, הפלמ"ח, ההפעלה ואיך עמדה תמיד על הזכות והצורך להיות חזקים ומסוגלים להן על הנפש ועל הרכוש להדוף תוקפנות ולא לוותר על זכויות יסוד.

התפקיד הממלכתי הראשון שהוטל על גולדה מאיר, ולידת קיבו שבאוקראינה הרוסית, עם הקמת מדינת ישראל היה התפקיד של שגרירת ישראל הראשונה בברית-המועצות. ברית-המועצות הכירה במדינת ישראל עם הקמתה ואף סייעה לה לעמוד במלחמה שניהלו נגדה שבע מדינות ערב שקמו עליה לכלותה עם היוולדה. היה זה עוד בימי סטאלין, שאיבתו האידיאולוגית לציונות, ואף לעצם הקיום הלאומי של העם היהודי, נודעה לשמצה.

תנועת הפועלים בארץ, והתנועה הציונית בכלולתה, שאפה כל השנים לפרוץ את חומת האיבה והניכור של ברית-המועצות כלפי הציונות – גם כרי לחדש את הקשר עם פורת היהודים בברית-המועצות, שכן רבים וטובים מבני העליות הראשונות, חלוצי הישוב ובוניו, עלו מרוסיה והתקווה לחידוש העליה משם קיננה בכל לב. גולדה היתה איפוא לא רק שגרירה אלא בשורה גדולה ליהדות ברית-המועצות, שהיתה למעשה מנותקת מיהודי העולם. הופעתה של גולדה בברית-המועצות כשגרירת מדינת היהודים המוכרת עלידי ממשלת ברית-המועצות; הטקס המרגש של הגשת כתב האמנה; הופעתה בבית-הכנסת ופגישות האקראי שלה ברחובות מוסקבה עם המוני יהודים שהתאספו לראות את פניה – לכל אלה היה הד עצום שהצית את ההתעוררות היהודית בקרב הגוש הסובייטי, השלטון הסובייטי, לעומת זאת, הזדעזע מן התופעה ששלושים שנות דיכוי רוחני ותרבותי וחינוך סובייטי לא יכלו לאותו רגש של שייכות לאומית המלכד את היהודים באשר הם וסותר את קונספציית הטמיעה שהקומוניזם הסטאליניסטי גזר על היהודים. להתעוררות הלאומית הזאת, שנלוו אליה תופעות סוערות ומלהיבות בחיי היהודים בברית-המועצות, יש ללא ספק חלק נכבד בהתפתחות שהובילה כעבור 20 שנה לעליית מאתיים אלף יהודים מברית-המועצות, ועדיין מאבקם של מסורבי העליה הוא בעיצומו.